

мітка 1). Як-би Я. Адамус спирався на випадки, коли сини не були відсутні, як це було в дійсності, то це був-би може серйозний довід на користь його твердження; а коли це сталося підчас довголітньої відсутності чоловіків (це саме помічалось в росіян і за мирного часу, коли дорослі жонаті сини ходили десь на заробітки („отхожі промысли“)), то як-би ті невістки прижили дітей з чужими чоловіками (таких випадків була сила-силенна!), то хіба це доводило-б, що за наших часів живе ще гетеризм? Випадок, що його наводить І. Франко, коли дорослий син, що домагався від батька виділу й не одержував його, скаржився на суді, що батько „береться“ до його жінки¹⁾, у кожному разі сумнівний, бо, по перше, тут жадного спілкування свекра з снохою ще не було (сказано „береться“ — себ-то ще робить замах чи готується), а по-друге, син міг вигадати цей аргумент, щоб добитися судового вироку на виділ.

Так само сумнівні випадки, що на них покликається Я. Адамус як на довід сучасної тілесної гостинності в українців: офіцери, що їм буцім-би-то батьки-господавці пропонували своїх дочок на ніч, може не все щиро оповідають і замовчують або про ініціативу з свого боку, або про бажання батьків заробити на цьому якийсь гріш.

Узагалі-ж автор добре обізнаний з літературою питання і до праці ставить сумлінно та уважно.

Ір. Черкаський.

Karol Koranyi. *Wpływ prawa flandryjskiego na polskie w XVI wieku.* (Pamiętnik historyczno-prawny pod redakcją Przemysława Dąbkowskiego, t. IV, z. 4). Lwów 1927, str. 54).

Питання про вплив правних систем різних народів одна на одну належать до тих, які часто привертають до себе увагу істориків права. Особливу-ж цікавість збуджують факти масового запозичення права, в формі рецепції цілої правової системи. На жаль, досліджуючи всі ці питання, історики часто-густо обмежують своє завдання тим, що виявляють самий факт запозичення певної норми, інституту або правової системи, а не зупиняють своєї думки над тим, що призвело до такого запозичення; не з'ясовують, чому імпортується з-за кордону одна правна норма й відкидається інша; в чім причина змін, що їх зазнають, буває, оті запозичені норми в новому оточенні. Тимчасом навряд щоб були тепер історики, — хоч-би якої вони були соціологічної теорії прихильниками, — які думали-б, що право живе життям, відокремленим від усього іншого життя певного народу; тим-то дослідники не повинні проходити без глибших дослідів повз факти рецепції чужих правних норм, надто цілих правних систем. Тільки ці досліді й дають у зазначеній справі матеріял, щоб відбудувати процес органічного зростання права, инколи раптово перерваний, але не припинений масовим вростанням до нього чужородного тіла.

Відомо, як дуже поширилося Магдебурзьке право в країнах Західної Європи. Поширене в давній Польщі, воно звідти перейшло й в українські землі. Питання рецепції й перероблення, принатурення його до нового оточення мають у собі багато цікавого для історика; автор цієї рецензії теж присвятив був цьому питанню невеличку розвідку у в. І „Праць Комісії для виучування з.-р. та українського права“. В отій розвідці простежено, між иншим, як Гроїцький, переказуючи

¹⁾ Cit. op., стор. 101.

в своєму „Порядку“ „Артикулах“ і „Титулах“ норми інституту опіки над недолітками з Магдебурзького права, відміняв його, що-разу наближаючи до польського земського права тих часів і тим принатурюючи його до тодішніх соціальних обставин у Польщі. Близької до того теми стосується розвідка К. Кораного, що її отут рецензується, — близької тому, що присвячено її праці того-ж Гроїцького про опіку „*Obrona sierot i widow*“.

К. Кораному пощастило натрапити в одному з судових актів з Підкарпаття покликання на цей твір Гроїцького. Правда, це — єдиний відомий у науковій літературі випадок; проте він дає, на авторову думку, деяку підставу гадати, що й цей твір Гроїцького був за правну книгу в польських магдебургіях. Останнє міркування приводить автора до думки викласти зміст цього твору Гроїцького в порівнянні з головним джерелом його — книгою відомого фламандського вченого правника *Jodoci Damhouderii „Pupillorum patrocinium“*, написаної, головне, на підставі джерел Магдебурзького права та практики фландрійських міст. Попереду автор доводить обізнаність польських правників з Дамгаудеровими творами взагалі. Як джерело своєї „Оборони сиріт та вдів“, твір Дамгаудера називає сам Гроїцький. Авторові лишається встановити тільки, з якого видання користав Гроїцький (їх було три 1544, 1564, 1586). Він гадає, що з третього. Сам Гроїцький написав свою „Оборону“ наприкінці життя, через півстоліття після інших відомих його творів, а видали цю працю вже сини його р. 1605. Далі автор аналізує обидві частини „Оборони“, титул за титулом, що-до джерел їх, і робить такий висновок: „Оборона“ є не переклад, а перероблення Дамгаудерова „*Patrocinium*“; багато чого з Дамгаудера випущено, але багато чого й додано; зокрема багато додано норм безпосередньо з *Saxenspiegel* та *Weichbild*, дано зіставлення норм обох цих правних пам'яток у справах опіки; дано багато прикладів з практики краківських судів. Далі автор дає догматичний вичерпливо-повний виклад права опіки за „Обороною“, порівнюючи його до попередніх праць Гроїцького й спираючи його мало не що-разу на з'ясування тієї стадії розвитку німецького права, що виявилася в *Saxenspiegel* та *Weichbild* (цей догматичний виклад і становить головний зміст розвідки).

Закінчується дослід коротеньким висновком: „Якою була роля („Оборони“) в судовій практиці, чи вплинула вона на зформування права опіки, це — питання, що тимчасом, на жаль, має лишитися без відповіді. Що на ній спиралися, розв'язуючи суперечки з галузи опіки, це річ певна. Це стверджує відомий нам судовий вирок“, — і автор далі висловлює сподівання, що далші досліді видобудуть на світ не один ще документ з таким самим покликанням на „Оборону“.

Відзначім у цьому останньому висновку явну суперечність між першою і другою частиною його: автор лишає без відповіді питання про те, чи вплинула „Оборона“ на зформування опікунського права в Польщі, проте вважає за можливе з певністю сказати, що на „Оборону“ суди покликалися, — але якщо справді покликалися, то хіба-ж це не є вплив на зформування права? Проте ми з отих двох суперечливих висновків приєднаємося до першого: від відповіді на питання про безпосередній вплив „Оборони“ на практику польських магдебургій треба тимчасом утриматися, аж поки його доведуть численні акти, що збереглися з XVI—XVIII віків. Не може за довід правити покликання одного судового акту на „Оборону“, бо покликання на правні трактати навіть чужоземних правників взагалі було дуже поширене в вироках польських

судів, — К. Кораний сам наводить тому приклади¹⁾. „Оборона“ мала одне тільки видання, дарма що інші твори Гроїцького перевидавалися кілька разів; це теж не свідчить за популярність „Оборони“. Звичайно, мова тут тільки за безпосередній вплив самої „Оборони“ на право польське, бо по суті норми права Магдебурзького, практика краківських судів, що становлять головний зміст „Оборони“, могли проходити до права польських магдебургій і по-за „Обороною“ Гроїцького, — скажимо, у *Sachsen's* Щербича норми опікунського права із *Saxenspiegel* та *Weichbild* було використано цілком.

Що правда, в „Обороні“ подано ще матеріал з практики фландрійських міст. Але те, що переказує в цій частині з „Оборони“ К. Кораний, стверджує характеристику, що її дав своїй „Обороні“ сам Гроїцький: він каже, що з Дамгаудероного твору він узяв тільки те „co ku używaniu najpotrzebniejszego być rozumiał, opuszczając wiele, które tu (w Polsce) nie są in usu“²⁾. І справді, з докладного порівняння „Оборони“ і „*Patrocinium*“, яке дає К. Кораний, видно, що Гроїцький або зовсім поминає практику фландрійських міст³⁾, або, наводячи цю практику, відзначає, що практика польських міст інша⁴⁾, додаючи инколи обережно, що й Польщі годилося-б такий-же лад завести⁵⁾, або просто подає цю фландрійську практику, як практику „чужих країв“⁶⁾.

Отже навіть, як-би виявилось, що „Оборона“ в польських судах була за правну книгу нарівні з іншими творами Гроїцького, то й тоді не було-б підстави говорити за будь-який вплив права фландрійського на право польське: К. Кораний не подає ні одного місця з „Оборони“, яке давало-б підставу казати, що Гроїцький узявся запровадити явно чи потай, прикриваючись нормами якогось іншого права, до практики польських магдебургій практику фландрійських міст, — скрізь, де ці норми дано без інших застережень, їх наведено, як порівняний матеріал, як право „*obcych krain*“. Це дає певну відповідь на питання, що його К. Кораний, виставивши в заголовку своєї розвідки, ніде й разу не поставив у тексті її — про вплив фландрійського права на право польське, — для позитивної відповіді на це питання автор не дає жадного матеріалу; тим менше за це мови може бути що-до XVI-го віку, як стоїть у заголовку, бо саму „Оборону“ Гроїцького надруковано 1605 року, тоб-то в XVII-му віці.

Отакі наші міркування що-до можливих висновків з рецензованої розвідки. По-за отими висновками треба відзначити, що автор дуже пильно опрацював згадані твори Гроїцького й Дамгаудера; це тим цінніше, що до наукового обігу в літературі польського права ці твори заводиться вперше. Усім, хто працюватиме коло найцікавіших питань рецепції в Польщі, а через неї і в українських землях, Магдебурзького права, ця праця К. Кораного не раз стане у пригоді нарівні з відомими дослідями проф. Даргуна, акад. Тарановського та проф. С. Кутшеби.

С. Іваницький.

¹⁾ Стр. 8.

²⁾ K. Koranyi, o. c., st. 13.

³⁾ Ibid., 17, 18, 19, 40.

⁴⁾ Ibid., 37, 38, 39, 41.

⁵⁾ Ibid., 47.

⁶⁾ Ibid., 18, 19, 20, 24, 25.